

Uvodnik

Mladi u suvremenoj Hrvatskoj: kulturno nasljeđe, identiteti, participacija

Pred vama su radovi nastali na osnovi istraživanja koja su provedena unutar velikog međunarodnog projekta 'Kulturna baština i identiteti europske budućnosti' (CHIEF – *Cultural Heritage and Identities of Europe's Future*), u sklopu programa za istraživanja i inovacije Obzor 2020. U ovom međunarodnom projektu sudjelovalo je deset partnerskih znanstvenih institucija iz Ujedinjenog Kraljevstva, Latvije, Gruzije, Španjolske, Turske, Slovačke, Indije, Njemačke i Hrvatske. U Hrvatskoj je istraživački tim iz Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar (voditelj je bio Benjamin Perasović) proveo niz znanstvenih istraživanja od 2018. do 2021. godine, uspješno se noseći sa svim istraživačkim i drugim izazovima koje je u tom razdoblju sa sobom donijela pandemija COVID-19.

Odgovarajući na poziv za istraživanjem kulturalne pismenosti, u kontekstu europskih vrijednosti i identiteta, projekt je postavio interkulturalni dijalog u središte rasprave o europskim vrijednostima, posvećujući posebnu pažnju pojmu kulturne baštine. Baštini se pristupilo ne samo kao nekom već (davno) stvorenom kulturnom nasljeđu, nego je fokus projekta jednako bio usmjeren na 'nasljeđe u nastajanju' ('heritage-in-making') prateći mlade i njihov odnos prema kulturnom nasljeđu u kontekstu formalnog obrazovanja, neformalnog obrazovanja, ali i svakodnevnog života s fokusom na vršnjačke grupe. Projekt je trajao od 2018. do 2021. godine, obuhvaćajući brojne radne pakete u kojima su istraživači koristili kvantitativne i kvalitativne metode kako bi odgovorili na glavna istraživačka pitanja o kulturnom nasljeđu i kulturnim identitetima, o participaciji mladih i mogućnostima poticanja kulturalne pismenosti u kontekstu zajedničke europske kulturne baštine temeljene na toleranciji i interkulturalnosti. Ovdje smo izdvojili radove koji se odnose na mlade u Hrvatskoj i koji po našem mišljenju dobro predstavljaju dio projektne tematske i metodološke raznovrsnosti u svrhu odgovora na spomenuta istraživačka pitanja. Iako je tradicija istraživanja mladih u Hrvatskoj prilično bogata, s obzirom na brzinu nekih društvenih procesa i dinamičnost same kategorije mladih, postoji stalna potreba za dodatnim istraživanjima da se područje ne bi pretvorilo u 'bijelu mrlju' našeg društva. Ta potreba postaje još izraženija ako promatramo naš medijski kontekst u kojem prevladava senzacionalizam, dnevno-politička instrumentalizacija same teme ili podataka, a ponekad i moralne panike.

Ovaj tematski blok započinjemo radom *Kulturna participacija, kulturna socijalizacija i prijenos kulture među hrvatskim adolescentima* koji su napisali **Marko Mustapić, Goran Milas i Vanja Dergić**. Oni su za svoj rad koristili podatke prikupljene na tri načina: anketnim istraživanjem, u kojem je sudjelovalo 2148 učenika, zatim istraživanjem u kojem je polu-strukturiranim intervjuima intervjuirano 60 učenika i devet nastavnika, a također i istraživanjem međugeneracijske transmisije u kojem je unutar devet obitelji intervjuirano 23 sudionika, predstavnika tri generacije. Propitujući tezu

o kulturnoj reprodukciji i utjecaju pojedinih aktera socijalizacije, autori zaključuju o dominaciji popularne kulture i velikom utjecaju vršnjaka, također ukazujući na slabu održivost teze o determiniranosti sudjelovanja u visokoj kulturi obiteljskim socijalnim statusom i participacijom. Iako taj utjecaj postoji, on je malen, a podaci iz istraživanja govore u prilog modelu kulturne mobilnosti nasuprot modelu kulturne reprodukcije.

Nakon kulturne socijalizacije, participacije i transmisije, prelazimo na temu identiteta, koja je često u našoj javnosti bolna zbog politizacije i stereotipizacije. **Tomislav Pavlović, Ines Sučić i Marina Maglić** napisali su rad *Stavovi hrvatskih srednjoškolaca prema etničkim manjinama: uloga multikulturalnosti, socijalnog identiteta i škole*. Na osnovi već spomenutog anketnog istraživanja, autori su postavili dva cilja. Prvi cilj bio je ispitati stavove prema nacionalnim manjinama, multikulturnu izloženost i kontakt te nacionalizam i kulturnu otvorenost adolescenata, a drugi cilj je bio ispitati doprinos multikulturne izloženosti i kontakta te socijalnog identiteta predviđanju općeg stava o manjinama, uzimajući u obzir sociodemografske karakteristike adolescenata i potencijalno relevantne karakteristike škola i zajednice za međugrupne odnose. Učenici su uglavnom iskazali pozitivan stav prema manjinama, uz izuzetak stava prema romskoj manjini, koji je u prosjeku neutralan. Međukulturna izloženost i kulturna otvorenost pokazali su se kao najbolji prediktori općeg stava o manjinama. Autori smatraju da dobiveni rezultati govore u prilog važnosti uključivanja multikulturnih sadržaja u obrazovni sustav.

Treći rad je u cijelosti posvećen temi zaštite okoliša, odnosno problemu klimatskih promjena; **Marina Maglić, Tomislav Pavlović i Renata Franc**, također na osnovi anketnog istraživanja, napisali su rad *Mladi i klimatske promjene: osviještenost i namjere ponašanja*. U radu je jasno pokazano kako je osviještenost o klimatskim promjenama ključna za razumijevanje namjera ponašanja, a kad je riječ o razlikama u školskom programu ili razlici po rodu, žene i gimnazijski program pokazuju snažniju vezu osviještenosti i namjere ponašanja. Kod onih učenika koji smatraju da u školi uopće nisu imali priliku učiti o klimatskim promjenama i sličnim ekološkim problemima, izostaje bilo kakva povezanost klimatske osviještenosti i namjera u vezi sa zaštitom okoliša. Iako u ovoj temi škola ima veći utjecaj nego u nekim drugima, zbog važnosti klimatskih promjena i zbog istovremeno uočenih 'rupa' (poput 9% učenika koji kažu da u školi o tome nisu čuli ni riječi) autori vide potrebu za snažnijim angažmanom škole u procesu osvješćivanja učenika u vezi klimatskih promjena.

Dok je prvi rad u ovom bloku nastao na osnovi tri korištene metode, drugi i treći su zasnovani na anketnom istraživanju, a sada slijede dva rada koja su nastala na osnovi etnografske metode. **Dino Vukušić, Rašeljka Krnić i Vanja Dergić** autori su rada *Kulturne prakse mladih u javnom prostoru – etnografija ansambla Jebo Ton*. *Jebo Ton* je grupa mladih glazbenika koji su se odlučili na okupljanje u svrhu prosvjeda protiv etabliranih klubova i (ne)mogućnosti sviranja u njima, da bi kasnije profilirali svoj an-

gažman kroz insistiranje na javnim prostorima i stvaranju specifične scene obilježene spontanošću i inkluzivnošću. Bez obzira što njihovi principi djelovanja (poput imperativa javnog, besplatnog, spontanog okupljanja i privlačenja onih koji su 'slučajni prolaznici') sugeriraju određenu aktivističku sliku, članovi ovog kolektiva iskazuju jasnu želju za odbacivanjem bilo kojeg prepoznatljivog političkog svrstavanja. Ovaj rad o *Jebo Tonu*, između ostalog nastavlja tradiciju onih istraživanja koja pokazuju kako mladi prisvajaju prostor, barem privremeno, ali s trajnim posljedicama u smislu stvaranja scene i obrazaca budućih intervencija. Riječima autora, oni od pukih korisnika prostora postaju kreatori prostora.

Dino Vukušić i Ivan Hrstić autori su rada *Navijanje kao emocionalna praksa – Bad Blue Boysi i Futsal Dinamo*. Oni su pristupili jednom specifičnom društvenom akteru, u ovom slučaju navijačkoj grupi i njenom poistovjećivanju s futsal klubom, kroz etnografsko istraživanje i teorijski okvir emocionalnih praksi koji je razvila Monique Scheer. Riječ je o pristupu emocijama kao utjelovljenoj praksi, pri čemu postoje četiri tipa emocionalnih praksi; mobilizacija, imenovanje, komunikacija i regulacija. Dosljedno primjenjujući ovaj teorijski okvir, autori su pokazali kako se emocionalni i racionalni elementi isprepliću u odluci navijačke grupe za djelovanjem u okviru futsal kluba. Ovaj pristup omogućio je dodatni uvid u dinamiku ultras subkulture i djelovanje koje je u potpunosti na tragu šireg, heterogenog društvenog pokreta u svijetu poznatog po kratici AMF (Against Modern Football).

Na kraju ovog tematskog bloka, ponovno se vraćamo ključnim pojmovima projekta u naslovu rada *Kultura, identitet i kulturna participacija među srednjoškolcima u Hrvatskoj* kojeg su napisali **Benjamin Perasović, Rašeljka Krnić i Marina Maglić**. Ovaj rad zasnovan je primarno na istraživanju koje je metodom polu-strukturiranog intervjua obuhvatilo 60 učenika i devet nastavnika iz tri srednje škole (veliki grad, mali grad i ruralno središte) ali se ti podaci, gdje god je moguće, dovode u vezu s podacima iz anketnog istraživanja. Autori su istražili kako mladi doživljavaju i razumiju pojmove kulture i kulturnog identiteta, te koji su oblici njihove kulturne participacije. Postoji određeni odmak od etničkog i konfesionalnog poimanja kulture, a te odrednice mladi počinju u manjoj mjeri spominjati tek kad istraživači, prethodno se suzdržavajući od bilo kojeg definiranja kulture, spomenu europske vrijednosti, europsku kulturu i baštinu. Dio mladih spomenuo je Balkan, u skladu s pozitivnim (rjeđe) i negativnim (češće) mistifikacijama tog pojma. S obzirom da je u anketnom istraživanju utvrđen pozitivan odnos prema manjinama i prosječno neutralan kad su u pitanju Romi, kvalitativni dio istraživanja koji se odvijao u regiji sa znatnom srpskom manjinom i regiji sa znatnom romskom manjinom, pruža dublji uvid, barem kad je riječ o prostoru na kojem je istraživanje vođeno. Taj uvid se u jednom slučaju odnosi na smanjenu distancu, dobrim dijelom zbog ekonomskog prosperiteta sredine koja je blizu turistički atraktivnih predjela. U drugom slučaju, kad je riječ o Romima, se pokazuje kako 'neutralan' ili čak eksplicitno pozitivan stav istog sudionika nakon nekog vremena u raz-

govoru može prijeći u negativan stav i brutalnu reprodukciju stereotipa. Kada je riječ o kulturnoj participaciji, u svjetlu činjenice da slušanje glazbe dominira kao aktivnost, nalazi istraživanja su autore naveli na zaključak kako je spoj nekoliko glazbenih žanrova najčešće nazvanih imenom 'čajka' postao svojevrstan (neslužbeni) *mainstream*, odnosno dominantan obrazac zabave kod srednjoškolaca u sve tri sredine, neovisno o urbano-ruralnom spektru razlikovanja.

U ovom uvodu ograničili smo se na kratki prikaz projekta u sklopu kojega su istraživanja provedena i na prikaz redoslijeda radova koji čine tematski blok. Osim nosivih pojmova projekta i tematskih cjelina ovdje prisutnih radova, postoje i implikacije za otvaranje nove rasprave, a to je rasprava o utjecaju paradigmatičkih preokreta u društvenim znanostima na našu sociologiju. Spomenimo samo tri: prostorni preokret (koji je počeo prije gotovo tri desetljeća i kojeg je na izuzetno lijep i inspirativan način na stranicama ovog časopisa nedavno aktualizirao Vjeran Katunarić), etnografski preokret i emocionalni/afektivni preokret. Također se nameće i pitanje opovrgavanja teze o individualizaciji, dominantne u djelima Becka i Giddensa, (između ostalih), u svjetlu ustrajne prisutnosti, pa i procvata kolektivnog (grupnog, plemenskog, subkulturnog) duha i djelovanja među mladima. No, to je za neki drugi temat; ovdje nam preostaje samo ono najvažnije – zahvaliti od srca svim učenicima i nastavnicima koji su sudjelovali u istraživanju i čija pomoć nam je bila neprocjenjiva!

Benjamin Perasović
gostujući urednik

Anja Gvozdanić